

TA'LIM JARAYONIDA KURSATLARNING KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISH.

Turg'unov Abdulhay Usmonjonovich

O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti magistratura tinglovchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqola kursantlarni harbiy universitetda o'qitishda kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish muammosiga, uning dolzarbligi, kompetensiya va malaka tushunchalari, ularning mazmun-mohiyati, harbiy universitetda kommunikativ kompetensiyani shakllantirishning asosiy vazifalari va shartlari ta'kidlangan.*

Kalit so'zlar: *Kompetentlik, kompetensiya, kommunikativ kompetensiya, kasbiy kompetentlik, qobiliyatlar, muloqot qobiliyati, faoliyat qat'iy iroda, ko'nikma, malaka, shaxslararo munosabat, ijtimoiy-psixologik xususiyatlar.*

Abstract: *This article highlights the problem of the development of communicative competence in the training of cadets at a military university, its relevance, concepts of competence and competence, their content and essence, the main tasks and conditions for the formation of communicative competence at a military University.*

Key words: *Competence, competence, communicative competence, professional competence, abilities, communication skills, activity strict Will, skills, competence, interpersonal relations, socio-psychological characteristics.*

Аннотация: *В данной статье рассматривается проблема развития коммуникативной компетентности при подготовке курсантов военного вуза, ее актуальность, понятия компетентности и квалификации, их сущность, основные задачи и условия формирования коммуникативной компетентности в военном вузе.*

Ключевые слова: *Компетентность, компетентность, коммуникативная компетентность, профессиональная компетентность, способности, коммуникативные навыки, детерминация деятельности, умение, умение, межличностные отношения, социально-психологические характеристики.*

Ta'lim sifatini oshirish hozirgi zamon jamiyatining eng dolzarb muammolaridan biridir. Tizimni modernizatsiya qilish, o'quv jarayonini tashkil etish uslublari va texnologiyalarini optimallashtirish, maqsad va natijalarni qayta ko'rib chiqish ushbu muammoni hal qilishga qaratilgan. Ta'limga an'anaviy yondashuv eskirgan, chunki jamiyat ehtiyojlari o'quvchilarda o'z-o'zini tarbiyalash va fikrlash qobiliyatini rivojlantirishi kerak bo'lgan innovatsion ta'lim tizimini yaratishga qaratilgan. Bu, birinchi navbatda, zamonaviy kadrlar tayyorlash asosan kelajakka emas, balki o'tmishga qaratilganligi va faol emas, balki qo'llab-quvvatlanishi bilan bog'liq. Zamonaviy jamiyat ijtimoiy hayotning barcha jabhalarida munosib harakat qila oladigan va ularga faol ta'sir ko'rsata oladigan raqobatbardosh mutaxassislarini

shakllantirish uchun oliy ta'limni modernizatsiya qilishni talab qilmoqda. Ularsiz yuqori ma'naviy, huquqiy va kasbiy madaniyatga ega bo'lgan ta'lim jamiyatiga o'tish imkonsiz.

Oliy kasbiy ta'limning davlat ta'lim standartlariga qo'yiladigan talablardan kelib chiqib, kasbiy kompetentsiya tarkibini tashkil etuvchi bir qator kompetentsiyalarni aniqlashimiz mumkin:

1. Maxsus kompetentsiya - kasbiy faoliyatni yetarlicha yuqori darajada o'zlashtirish, keyingi martaba o'sishini rejalashtirish va kasbiy rivojlanishni yaxshilash qobiliyatini ta'minlaydi.

2. Ijtimoiy-iqtisodiy kompetentsiya - hamkorlik ko'nikmalariga ega bo'lish, kasbiy mehnat natijasi uchun mas'uliyat, turli xil ekologik sharoitlarda o'zini tutishning eng yaxshi usullarini topish qobiliyati, bu ko'pincha eng qisqa vaqt ichida muhim va mas'uliyatli qarorlar qabul qilishni talab qiladi.

3. Shaxsiy kompetentsiya - shaxsiy o'zini namoyon qilish va o'z-o'zini rivojlantirish usullarini egallash.

4. Huquqiy kompetentsiya - O'zbekiston qonunchiligi asoslarini bilish, zarur me'yoriy hujjatlar va ularni o'z kasbiy faoliyatida qo'llash qobiliyati.

5. Kommunikativ kompetentsiya - alohida sharoitlarda boshqa odamlar bilan o'ziga xos tarzda munosabatda bo'lish, mavjud vaziyatni adekvat baholay olish va turli, ba'zan ekstremal sharoitlarda o'z xulq-atvorini nazorat qilish, kommunikativ maqsadlarga erishish uchun o'z pozitsiyasini malakali tarzda bahslasha olish qobiliyati.

Muloqot - o'zaro ta'sirning bir qismi bo'lib, bunday o'zaro ta'sirning vositasi, usulidir. Biroq, o'zaro aloqani muloqotning interaktiv tomoni deb hisoblash mumkin. Analitik modelda G.M. Andreeva muloqotda pertseptiv, kommunikativ va interaktiv tomonlarni ajratadi. Pertseptiv tomon sheriklarning bir-birini idrok etish jarayonini, kommunikativ tomon aloqa vositalarini tavsiflaydi, interaktiv tomon odamlarning kelishuv, moslashish, raqobat, konflikt nuqtai nazaridan o'zaro ta'sirini bildiradi, shuning uchun aloqa jarayoni bo'ladi. faoliyat orqali ikki individning (sub'yektning) o'zaro ta'sirini ifodalaydi [1].

Shaxsning kommunikativ qobiliyatini shakllantirish ijtimoiy psixologiyaning dolzarb muammosi bo'lib, uni hal qilish har bir shaxs uchun ham, butun jamiyat uchun ham muhimdir.

“Kompetentsiya” va “kompetentlik” tushunchalarini ajratib ko'rsatish kerak: agar “kompetentlik” hayotning ma'lum bir sohasidagi bilim, ko'nikma va malakalar bo'lsa, u holda “kompetentlik” kompetentsiyaga egalik yoki “harakatdagi kompetentsiya”, ya'ni, mavjud sharoitga qarab bilim, ko'nikma va malakalarni qo'llash imkoniyati va qobiliyatidir.

Bundan kelib chiqqan holda shuni ta'kidlash mumkinki, kommunikativ kompetentsiya - bu shaxsning individual xususiyati bo'lib, u murakkab kommunikativ ko'nikmalar va qobiliyatlarga ega bo'lish qobiliyati, muloqot qilish qobiliyati, madaniy

me'yorlar, urf-odatlar, an'analar, turli xil madaniyatlarning odob-axloq qoidalarini bilishida namoyon bo'ladi. Muloqot sohasidagi milliy mentalitet, odob-axloq, yaxshi xulq-atvor, ziddiyatli vaziyatlarni hal qilish, turli xil ekologik sharoitlarda o'z xatti-harakatlarini nazorat qilish, shuningdek, o'z pozitsiyasini malakali va vazminlik bilan bahslasha olish.

Kommunikativ kompetentsiya quyidagi qobiliyatlardan iborat:

1. Muloqot qilinishi kerak bo'lgan vaziyatni ijtimoiy-psixologik bashorat qilish.
2. Kommunikativ vaziyatning o'ziga xosligiga asoslanib, aloqa jarayonini ijtimoiy-psixologik dasturlash.
3. Kommunikativ vaziyatda muloqot jarayonlarini ijtimoiy-psixologik boshqarishni amalga oshirish [2].

Kommunikativ kompetentsiya insonning umumiy madaniyati va uning kasbiy faoliyatidagi o'ziga xos namoyon bo'lishiga bo'linadigan ajralmas resursdir.

Bu odamga hissiy tajribaga asoslanib, turli xil aloqa vaziyatlarida harakat qilish, o'zini va boshqalarni tushunish orqali boshqa shaxslar bilan o'zaro munosabatda bo'lishga imkon beradi, bu doimiy ravishda ruhiy holat, shaxslararo munosabatlar va ijtimoiy muhit sharoitlarini o'zgartiradi.[3].

Kommunikativ kompetentsiya ma'lum qoidalar va talablarni bajarishdan iborat. Ushbu qoidalarning eng muhimlari quyidagilardir:

1. Asosiy qoida: agar u o'zingiz uchun tushunarsiz yoki to'liq tushunarsiz bo'lsa, siz o'z fikringizni ifoda eta olmaysiz.
2. "Tushunishga doimiy tayyorlik" qoidasi. Odatda uzatilayotgan ma'lumotni to'liq va noto'g'ri tushunishga olib keladigan ko'plab aloqa to'siqlari mavjud.
3. Xususiylik qoidasi. Noaniq, noaniq, noaniq iboralar va so'zlardan qochish kerak, notanish yoki juda ixtisoslashgan atamalarni keraksiz ishlatmaslik kerak.
4. Noverbal signallarni nazorat qilish qoidasi. Muloqot paytida nafaqat nutqingizni, balki unga hamroh bo'lgan imo-ishoralarni, intonatsiyalarni, yuz ifodalarini va pozitsiyalarni nazorat qilish kerak.
5. "O'z xatosi" qoidasi. Muloqotda, har doim o'z nuqtai nazarining noto'g'ri bo'lishi mumkinligini yodda tutish kerak. Bu jiddiy xatolar va hatto mojarolardan ogohlantiradi.
6. "Makon va vaqt" qoidasi. Axborotning samaradorligi, agar u o'z vaqtida va zarur bo'lgan eng mos vaziyat tanlansa, ortadi.
7. Ochiqlik qoidasi yangi ochilgan holatlar ta'sirida o'z nuqtai nazarini qayta ko'rib chiqishga tayyorlikni, shuningdek, suhbatdoshning nuqtai nazarini qabul qilish va hisobga olish qobiliyatini anglatadi.
8. Faol va konstruktiv tinglash qoidasi samarali muloqotning asosiy shartlaridan biridir.
9. Teskari aloqa qoidasi. Aynan mana shu qoida pirovardida muloqot jarayonining asosiy maqsadi - o'zaro tushunishga erishishni ta'minlaydi [4].

Kommunikativ kompetentsiya - bu til ko'nikmalari va nutq qobiliyatlari bilan qo'llab-quvvatlanadigan og'zaki muloqotning o'rganilgan vositalari va strategiyalariga asoslangan muvaffaqiyatli muloqotning namoyish etilgan sohasi.

Kommunikativ faoliyat - bu har biri ma'lum bir muammoni hal qilishga qaratilgan va muloqot maqsadi sari ma'lum bir "qadam" sifatida qaralishi mumkin bo'lgan ketma-ket rivojlanadigan harakatlar tizimi[5].

Kommunikativ faoliyatni ikki turga bo'lish mumkin: shaxsga yo'naltirilgan va ijtimoiy yo'naltirilgan. Bu ikki tur kommunikativ, funksional, ijtimoiy-psixologik va nutq tuzilishi jihatidan farqlanadi.

Kommunikativ faoliyatning tashqi xususiyatlari bilan bir qatorda uning ichki, psixologik xususiyati ham mavjud. Bu jarayonning vakili - ijtimoiy va individual psixologik namoyon bo'ladi.

Kommunikativ faoliyatning ijtimoiy reprezentativligi shuni anglatadiki, u faqat aniq bir real vaziyatda ma'lum bir sababga ko'ra bo'lishi mumkin. Individual-shaxsiy vakillik muloqot qiluvchilarning individual-shaxsiy xususiyatlarini aks ettirishda namoyon bo'ladi.

A.N.Leontyev kontseptsiyasi va uning muloqotni faoliyat sifatida tahlil qilish va uni "kommunikativ faoliyat" deb belgilashga asoslanib, biz uning asosiy tarkibiy qismlarini ko'rib chiqamiz: aloqa sub'ekti boshqa shaxs, sub'ekt sifatida aloqa sherigi; muloqotga bo'lgan ehtiyoj insonning boshqa odamlarni bilish va baholash istagi, ular orqali va ularning yordami bilan - o'zini o'zi bilish, o'zini o'zi qadrlash istagidan iborat; kommunikativ motivlar - bu muloqot nima uchun amalga oshiriladi; aloqa harakatlari - kommunikativ faoliyatning birliklari, boshqa shaxsga qaratilgan yaxlit harakat (muloqot harakatining ikkita asosiy toifasi - faol va reaktiv); Aloqa vazifalari - bu muayyan kommunikativ vaziyatda muloqot jarayonida amalga oshiriladigan turli harakatlarga erishishga qaratilgan maqsad; aloqa vositalari - bu aloqa harakatlari amalga oshiriladigan operatsiyalar; Muloqot mahsuli - aloqa natijasida yaratilgan moddiy va ma'naviy xususiyatdagi shakllanishlar [6].

Shaxsning sub'ekt-tashkilotchi sifatida boshqa shaxs bilan muloqoti kommunikativ faoliyatning shaxslararo darajasi, guruh (jamo) bilan muloqot esa shaxsiy-guruh, omma bilan muloqot shaxsiy-ommaviy deb belgilanadi. Aynan shu uch darajaning birligida shaxsning kommunikativ faoliyati ko'rib chiqiladi. Bu birlik, kommunikativ o'zaro ta'sirning barcha darajalari shaxsning ijtimoiy amaliyotiga yagona tashkiliy-uslubiy yondashuvga asoslanganligi bilan ta'minlanadi. Ya'ni: shaxsiy va faoliyat darajasida. Ushbu yondashuv aloqa markazida o'zaro ta'sir faoliyat va faoliyat orqali amalga oshiriladigan ikkita shaxs, ikkita aloqa sub'ekti mavjudligini taxmin qiladi.[7].

Faoliyat sifatida muloqot elementar harakatlar tizimi bo'lib, ularning har biri quyidagilar bilan belgilanadi:

- sub'ekt - aloqa tashabbuskori;
- tashabbus kimga qaratilgan bo'lsa;

- muloqot tashkil etiladigan me'yorlar;
- muloqot ishtirokchilari tomonidan ko'zlangan maqsadlar;
- o'zaro ta'sir sodir bo'lgan vaziyat.

Har bir aloqa akti o'zaro bog'langan kommunikativ harakatlar zanjiridan iborat:

- muloqot predmetining kommunikativ vaziyatga kirishi;
- muloqot sub'ekti tomonidan kommunikativ vaziyatning mohiyatini baholash (qulay, noqulay va boshqalar);
- kommunikativ vaziyatga yo'naltirish;
- mumkin bo'lgan o'zaro ta'sir uchun boshqa mavzuni tanlash;
- muloqot vaziyatining xususiyatlaridan kelib chiqqan holda kommunikativ vazifani belgilash;
- o'zaro ta'sir predmetiga yondashish;
- sub'ekt-sherikning o'zaro aloqasi uchun kengaytma;
- tashabbuskor sub'ekt tomonidan sherik sub'ektning e'tiborini jalb qilish;
- sub'ekt-sherikning hissiy-psixologik holatini baholash va uning o'zaro ta'sirga kirishga tayyorlik darajasini aniqlash;
- tashabbuskor sub'ektning sherik sub'ektning hissiy va psixologik holatiga moslashishi;
- muloqot sub'ektlarining hissiy-psixologik holatini moslashtirish, umumiy hissiy fanni shakllantirish;
- aloqa tashabbuskorining sub'ekt-sherikga kommunikativ ta'siri;
- sub'ekt tashabbuskori tomonidan sub'ekt-sherikning ta'sirga munosabatini baholash;
- sherik sub'ektning "javobini" rag'batlantirish;
- aloqada sub'ekt-sherikning "javob harakati" [8].

Shunday qilib, agar kommunikativ kompetentsiya muvaffaqiyatli kommunikativ faoliyat sohasi bo'lsa, u holda kommunikativ kompetentsiya ko'plab tarkibiy qismlarni o'z ichiga olgan shaxsiy resurs deb ataladigan yanada global shakllanishdir. Ushbu komponentlar yuqori shaxsiy darajada topiladi va aql, umumiy dunyoqarash, shaxslararo munosabatlar tizimi, maxsus kasbiy bilimlar, shuningdek, shaxsiy rivojlanish va kommunikativ faoliyatni o'zlashtirishda o'sish potentsialini o'z ichiga oladi.

Kommunikativ kompetentsiya - bu tug'ma qobiliyat emas, balki ijtimoiy va kommunikativ tajribani o'zlashtirish jarayonida shaxsda shakllanadigan qobiliyat, u nutqdagi stilistik o'zgaruvchanlikda namoyon bo'ladi. Ushbu almashinish aloqa ishtirokchilari o'rtasidagi rol munosabatlarining o'zgarishiga asoslanadi [2].

Jamiyatimizning muhim institutlaridan biri bo'lgan armiya ta'lim tizimidan harbiy mutaxassisning yangi namunasini shakllantirishni taqozo etmoqda. Harbiy universitetda o'quv jarayonini tashkil qilishda juda ko'p ma'lumotni o'zlashtirish zarurati tug'iladi, shu bilan birga kursantlarning uni o'zlashtirish qobiliyati ma'lum chegaralarga ega. Bu, birinchi navbatda, harbiy oliy o'quv yurti kursantining nafaqat

oliy ta'limning umumta'lim fanlarini, balki kelgusidagi faoliyatining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda harbiy fanlarni ham o'rganishida namoyon bo'ladi. Shu sababli, ta'limda malakali yondashuvdan kompetensiyaga o'tishning asosiy g'oyasi keng doiradagi faoliyat uchun zarur bo'lgan qobiliyatlarga ega, bir ish turidan boshqasiga o'tishga qodir bo'lgan yangi avlod kadrlarini tayyorlashdan iborat. Kasblar, shuningdek, o'z muammolarini hal qilish uchun, shu bilan birga, harbiy universitet faoliyatining natijasi kursantlar va magistrlar o'rtasida zarur kompetentsiyalarni shakllantirishdir.

Shu sababli, yangi ta'lim standartlari ta'lim modeliga o'tishni nazarda tutadi, uning o'ziga xos xususiyati amaliy ko'nikmalarga yo'naltirilganligi, bilimlarni qo'llash va o'z loyihalarini amalga oshirish qobiliyatidir, ya'ni bitiruvchi umumiy kasbiy va maxsus tayyorgarlikka ega bo'lishi, ijtimoiy jihatdan shakllangan va umuman madaniy shaxs bo'lishi kerak. Bu talablarni amalga oshirish uchun bo'lajak ofitser harbiy oliy o'quv yurtida o'qish davomida unda shakllantirilishi kerak bo'lgan bir qator fazilatlar yoki malakalarga ega bo'lishi kerak. Bunda harbiy mutaxassisning kompetensiyalari deganda shaxsning ham, kasbning ham samarali rivojlanishiga yordam beradigan bilim, ko'nikma va kasbiy shaxsiy fazilatlar majmui tushunilishi kerak. Kompetensiya kasbiy muammolarni maksimal samaradorlik bilan hal qilishni ta'minlaydi va kasbiy bilim asosiy hisoblanadi. Asosiy kompetensiyalardan biri zamonaviy hayot sharoitida muvaffaqiyatli sotsializatsiya, moslashish va o'zini o'zi anglashni ta'minlaydigan kommunikativ kompetensiyadir.

Kommunikativ kompetensiya dinamik ta'lim bo'lib, u o'z rivojlanishida ikki bosqichdan o'tadi: umumiy va kasbiy (va shaxsiy rivojlanishning ma'lum bir bosqichidan boshlab ular birgalikda mavjud bo'ladi), shuningdek, bosqichdan bosqichga rivojlanishi mumkin. Bu muloqot "tilini" o'z-o'zidan assimilyatsiya qilish orqali ham, o'qitish orqali ham sodir bo'ladi. Qolaversa, agar kasb haqida gapiradigan bo'lsak, bu jarayon maxsus tashkil etilgan o'qitish va ma'lum shartlar bajarilgan taqdirda yanada samaraliroq bo'lishini aytish qonuniydir [9].

Harbiy xizmatchining kasbiy faoliyati, birinchi navbatda, o'z Vatanini himoya qilishga qaratilgan bo'lib, u vztvod, batalyon yoki brigada bo'lsin, harbiy jamoa doirasida amalga oshiriladi. Shu sababli, bo'lajak ofitser harbiy jamoada, o'zining kasbiy vazifalarini bajaradigan muhitda, ham qo'mondon, ham unga bo'ysunishda aloqa o'rnatishga tayyor bo'lishi kerak; bu erda kommunikativ qobiliyat eng muhim kasbiy xususiyatdir. Bu holda muloqot jamoadagi o'zaro ta'sirning muhim omili hisoblanadi, ya'ni kasbiy jihatdan muhim tarkibiy qism, shuning uchun kursantlar o'rtasida aloqa taktikasini ishlab chiqish kerak.

Muloqot taktikasi - bu aloqa strategiyasini muayyan vaziyatda qo'llash qobiliyati bo'lib, u aloqa usullarini bilish va o'zlashtirishga asoslanadi. Bu kelajakdagi ofitser uchun juda muhim bo'lgan nutq va tinglash qobiliyatlarining kombinatsiyasi.

Kommunikativ kompetensiyani egallashning asosiy manbalari quyidagilardir: xalq madaniyatining ijtimoiy-normativ tajribasi; xalq madaniyati tomonidan

qo'llaniladigan muloqot tillarini bilish; dam olishdan tashqari (shakl) sohada shaxslararo muloqot tajribasi; san'atni idrok etish tajribasi.

Albatta, muloqot qilish va jamiyatda o'zini ko'rsatish qobiliyati kursantda o'quv jarayonida shakllanishi kerak bo'lgan sifat ekanligini tushunish kerak. Kommunikativ kompetentsiyani egallashning asosiy manbalari quyidagilardir: xalq madaniyatining ijtimoiy-normativ tajribasi; xalq madaniyati tomonidan qo'llaniladigan muloqot tillarini bilish; dam olishdan tashqari (shakl) sohada shaxslararo muloqot tajribasi; san'atni idrok etish tajribasi.

Ushbu muammoni hal qilishda hal qilinishi kerak bo'lgan asosiy vazifalar quyidagilardan iborat:

1. Kursantlarning o'quv fanlarini muvaffaqiyatli o'rganishni ta'minlaydigan kognitiv faoliyat ko'nikmalari, qobiliyatlari va usullarini egallashi.

2. Tilga hissiy va qimmatli munosabatni tarbiyalash, so'zlarga qiziqishni uyg'otish, to'g'ri gapirish va to'g'ri gapirishni o'rganish.

3. Ko'nikmalarni shakllantirish va jamoada ishlash ko'nikmalarini egallash, atrofdagi odamlar va hodisalar bilan munosabatda bo'lish va kerakli ma'lumotlarni izlash qobiliyati.

4. Kursantlarning dars jarayonida va mustaqil ish soatlarida kommunikativ kompetentsiyasini rivojlantirish.

5. Kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish maqsad, vazifa, lekin asosan bo'lajak harbiy mutaxassisni tayyorlash muammosi bo'lib, u harbiy kasbiy ta'limni modernizatsiyalash, zamonaviy ilm-fan va ilg'or texnologiyalarni joriy etish sharoitida alohida ahamiyatga ega.

Kommunikativ kompetentsiyani shakllantirish va rivojlantirish muammosi ayniqsa harbiy universitetda o'qish davrida dolzarbdir, chunki u yosh yigitning rivojlanishining yoshga bog'liq vazifalariga javob beradi va kursantning shaxs sifatida rivojlanishining asosiy shartidir. Bu atrofdagi odamlar va hodisalar bilan munosabatda bo'lish usullarini bilish, jamoada ishlash ko'nikmalarini va turli ijtimoiy rollarni o'zlashtirishni o'z ichiga oladi.

Kommunikativ kompetentsiyani egallashning asosiy manbalari quyidagilardir: xalq madaniyatining ijtimoiy-normativ tajribasi; xalq madaniyati tomonidan qo'llaniladigan muloqot tillarini bilish; dam olishdan tashqari (shakl) sohada shaxslararo muloqot tajribasi; san'atni idrok etish tajribasi.

Kommunikativ kompetentsiya - bu kommunikativ vazifalarga mos keladigan va ularni hal qilish uchun etarli bo'lgan kommunikativ qobiliyatlar, bilimlar, ko'nikmalar yig'indisi.

Muloqot qobiliyatlari kasbiy qobiliyatlarning ajralmas qismi bo'lib, kasbiy faoliyatning asosi, shuningdek, kommunikativ kompetentsiyani shakllantirishning asosiy omilidir.

Muloqot qobiliyatlari faoliyatning muvaffaqiyatini yoki uning o'zlashtirilishini belgilaydigan shaxsning xususiyatlari yoki fazilatlarini sifatida harakat qiladi, ya'ni. bir

shaxsni boshqasidan ajratib turadigan va muvaffaqiyatli faoliyatda namoyon bo'ladigan individual fazilatlar [10].

Muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish kasbiy faoliyatning asosini tashkil etuvchi kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish orqali takomillashtirilishi kerak. Muloqot ko'nikmalarining o'z-o'zidan shakllanishi ko'pincha avtoritar xatti-harakatlar uslubiga, shaxsiy ziddiyatli vaziyatlarning paydo bo'lishiga, o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi munosabatlardagi keskinlikka, o'quv samaradorligining pasayishiga, o'rganishni istamaslikka, ruhiy jarohatlarga va axloqiy tarbiyadagi tuzatib bo'lmaydigan yo'qotishlarga olib keladi. ko'pincha talabalarning g'ayriijtimoiy xatti-harakatlariga[11].

Kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirishning asosiy printsiplari - ta'limning shaxsiy yo'nalishi. Kursantlarning kommunikativ kompetentsiyasini amalga oshirish usullari shundan iboratki, ish shakllari, usullari va usullari o'quv materialining mazmuni muammoning yechimini mustaqil izlash uchun manba bo'lishini ta'minlashga qaratilgan.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish harbiy xizmatchilarning kommunikativ kompetentligini rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Tadqiqot usuli, aqliy hujum bahslari, "tanqidiy fikrlash" texnologiyasi, interfaol, guruh shakllari va usullari, jamoaviy o'rganish usullari shular jumlasidandir. Bu texnologiyalar ijodiy faoliyatni rivojlantiradi, aqliy faoliyatni shakllantiradi, kursantlarni o'z nuqtai nazarini himoya qilishga o'rgatadi va materialni chuqur tushunishga yordam beradi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Andreeva G.M. Ijtimoiy psixologiya. – M.: Aspect Press, 1996. – 373 b.
2. Kazartseva O.M. Nutq muloqoti madaniyati: O'qitish nazariyasi va amaliyoti. – M.: Flinta-fan, 1999. – 183 b.
3. Ijtimoiy pedagogika lug'ati / Muallif-komp. L.V. Mardaxayev. - M.: Akademiya, 2002 yil.
4. Karpov A.V. Menejment psixologiyasi: darslik. – 2005 yil.
5. Zaretskaya E.N. Ritorika: nutq aloqasi nazariyasi va amaliyoti. – M.: Delo, 2001. – 477 b.
6. Van Deyk T.A. Til, bilish, muloqot. – M.: Taraqqiyot, 1989. – 112 b.
7. Baxtin M.M. Og'zaki ijodning estetikasi. – M.: San'at, 1979. – 202 b.
8. Goryanina V.A. Muloqot psixologiyasi. – M., 2002. – 416 b.
9. Petrovskaya L.A. Muloqot sohasidagi kompetentsiya. Ijtimoiy-psixologik trening. – M.: Moskva davlat universiteti nashriyoti, 1989. – S. 2-12.
10. Shadrikov V.D. Yozishga tayyorlanmoqda. – M., 2006. – 63 b.
11. Ishbilarmonlik muloqotining ijtimoiy psixologiyasi va etikasi / Ed. V.N. Lavrinenko. – M.: UNITI, 1995. – 178 b.